

VI.

AZ IRÓI ÉS MŰVÉSZI TULAJDON-JOG.

ÍRTA KOVÁTS GYULA

II.*)

A jogvidékünk néhány tételét az ismertetés alatt álló tervezet illetőleg törvényjavaslat alkalmából jeleztem avagy fejtegettem is. Örömmel — a mi itt ott aggályra változott — tekintettünk a tervezetre, melylyel a hivatalos törvényjavaslat mondhatni teljesen meg egyező. Végül is kitört a törvény szükségének érzete s annak helyeslése, hogy a szóban levő tervezet hivatalos tárgyalás alá vétetik. Ezen az uton haladtomban a törvényjavaslatnak kezdeményezése, szerkesztése, tartalma és hivatalos továbbfejlesztése előjeleiről egyes adatokkal ellátva könnyebben az emlékezetbe szövdő összképet

*) Az ismertetés alatt álló törvényjavaslat a „Budapesti Szemle” 1876. évi 20. számában lett közzétéve. A közönség ehhez kénytelen magát tartani. Az I. közlemény megjelenése után az igazságügyminister úr szívességéből *azon törvényjavaslati szöveg* áll rendelkezésemre, mely a törvényjavaslat tárgyában összehívott enquete tagjai között *könyomatú* példányokban osztott szét. Különben az eltérés az eddig előadottakra nézve a két szöveg között alig vehető számba s így I. közleményemmel sem végeztem mihaszna munkát. A törvényjavaslat címe teljesen megmaradt, részünkről a 40. §-nál észlelt hiba „felebbezés a m. kir. Curia mint *váltó-feltörvényszékhez*” helyesbítve. Ahhoz képest, hogy Magyarország és Horvátország között az 1868. évi XXX. tet. szerint az írói és művészi tulajdon szabályozása közös ügy a bírói eljárásra nézve, nem két ügy-bíróság, t. i. a budapesti és kolozsvári, hanem még egy harmadik is, vagyis a zágrábi állapítottatik meg. A 17. §-ban általunk észlelt, a merev fordításból származó hiba, hogy az állam és más személyeket illető háromlási jog eltöröltetik, a törvényjavaslatban ben maradt. A szakértők általi bizonyítás és a fordítások tárgyában határozatok szintén változatlanul át vannak véve. Azon részében, melyet I. alatt nem ismertettünk, t. i. képzőművészeteket és fényképészetet illető részében a törvényjavaslat a szerkesztése óta készült német birodalmi 1876. évi január 9. és 10-iki törvény által kibővített. Jelen második közleményben az eredeti törvényjavaslatról egyszerűen mint *javaslatról*, az enquete előtt fekvő hivatalos törvényjavaslatról pedig az utóbbi szóval fogunk mindég említést tenni.

akartam adni. Nem mozogtam merő általánosságokban, részletekkel is foglalkoztam s ezen alapon véltem a jövőbe tekinthetni. Az ismeretett részletek a behatóbb tárgyalás előpostái gyanánt szolgálnak. Az összkép megadhatta azon benyomást, hogy a jövő, egy életképes törvény jövője a javaslat körül nem csekély s felelősségteljes komoly munkát vár és követel. Még nem jutottunk el odáig, hogy már csak felállítani kellene a szobrot. Örömlőnk a helyeslés közben is, mit a jelen jogállapot különösen alkalmas provocálni, mérséklük aggályaink. A komoly munka kívánja, hogy örömlőket egy időre a szegre akaszszuk s a lelkendezést a munkában részt vett minden erő annak idején együtt élvezze.

Még az örömlők a jövőben is oly vélemények látszanak ellentállni, melyek a törvényjavaslat felett a *napirendre térést* óhajtanák. Ezen óhaj, ezen eddigelé még nem nyilvánult lágy fuvalommal akarék az első közleményem végén mondtak kiegészítéseül elszámolni, mielőtt az közvéleménynyé válnék avagy azzá tétetnék.

Nem példátlan, hogy a szerzői jog terén a törvény alkotás bizonyos idegenkedéssel lett fogadva. Egyes buzgó apostolai voltak az ügynek, de a mint a törvény élékészítés terén kenyértörésre került a dolog: a tanácskozó testületek kitérni voltak hajlandók. Így volt ez Németországban is, melytől a szóban levő javaslat útján törvényt akarunk kölcsön venni. A német jogászggyűlés — a közös törvényhozás ezen agitatora — az 1862. évben majdnem kész volt az ügyet minden politikai missiója daczára elodázní; oly férfiak mint Unger és Jhering többszöri felszólalásai vitték oda a dolgot, hogy bizonyos laza tanácskozás útján igenlő megállapodás jött létre.¹⁾ Nem is lehet a habozáson még jogászai testület körében sem csodálkozni. A szerzői jogok jogi természete sem áll tisztán. Egészen különleges valami; polgári törvénykönyv keretébe sem illeszthető be. De a szükség törvényt bont, már t. i. a jogrendszer épségét s törvényt és pedig különlegesen követel. A jogélet előbb jár mint a jogtudomány. Mielőtt azonban a szerzői jogoknak minőségét érintenők, mi hazafiak egymás közt kell, hogy a törvény szüksége iránt megegyezésre jussunk. Az idő, mely alatt e megegyezés törvényként befejeződjék: meglehetősen rövid. A határidő az 1879. év utolsó napjáig tart. Erre mutat legalább az 1879. évi V. t.-cz., mely Francia-

¹⁾ Lásd a *Verhandlungen des zweiten deutschen Juristentages*, II. kötet. Berlin. Verlag von G. Janssen. 267—268 és 704—705 lapok.

országgal a szerzői jog tárgyában fenálló szerződésünket egy évre meghosszabbította.

A szempontokat röviden jelzem.

A törvényalkotás jogi indító okai kétségtelenek. Irodalmunk tekintélyes multtal és jelennel bír s a könyvpiacz is meg van. Az ezekből eredő viszonyok jogalkotó erejüknél fogva jogviszonyokká csak a szerződési keretben fejlődhetnek ki. Egészen meztelenek, ha csak külön szerződés mezébe nem öltöztetnek. A jogélet így fejlődik, illetőleg követeli elismerését. De ily egyszerű mez mellett az élő jog még mindig meghűlhet; a törvényhozástól teljes kistafírozást követel. Persze mind erre rá a hazai szempont fejkül a souverain irodalomnak még koronát is adna, de a kiházasítás kérdésében a külfölddel kételyei vannak. Ezen kiházasításra kellene már a belföldi törvény megalkotásánál tekintettel lenni s ezen szempont magától a törvény-alkotástól is elijesztő. Inkább „a nesze semmi fogd meg jól”féle jogállapot fentartása; egy jó házasság helyett, melyre jó törvény kilátást nyujtana, csak nem akarunk egy törvénytelen viszonyt, mely a concubinatusra emlékeztet, továbbad is fentartani!?

A törvényalkotás gazdasági czélszerűsége tétetik kérdés alá.

Ezen gazdasági aggály a fordítások kérdésével esik össze. Erről előzőleg I. alatt már szözlöttünk (lásd I. 199. l. 5. jegyzet és 201. 202. l.) s volt alkalmunk megjegyezni, hogy a külföld jogi szempontjai szerint is a kérdés szabályozása, a mi saját kezünkbe van letéve. Irodalmi gazdasági viszonyainkhoz fognánk alkalmazkodni. Ezen a saját erőnknek megfelelő szabályozás részleteit — a javaslat szakaszai sorrendéhez lévén kötve — csak később adhatom. Előzőleg csak azon gazdasági tényt ajánlom figyelembe venni, *hogy az 1866. évben Franciaország Ausztria-Magyarországgal kötötte azon nemzetközi szerződést, mely ránk nézve súlyosabb volt mint Franciaországnak Európa bármely államával kötött szerződése!* A baj onnan eredt, hogy a szerződés érvényre emeli azon jogi szempontot, hogy a szerző jogait kifejezetten fentartván — a szerző fordítás ellen is védetik. Megvédetik pedig a szerződés szerint a francia munka minden időhatározás nélkül. Nem mondatik tesszem mint más államokkal kötött szerződések mondják, hogy a védelem határa 3, illetőleg 5 év s drámai műveknél még rövidebb. A fordítások elleni védelemre nézve a reciprocitás, hogy t. i. a francia mű a mi jogunkat élvezné s a mieink a francia jogét, van kimondva; a mi jogállapotunk mellett — elfogadhatván a fordítás elleni védelem elve a nélkül, hogy arra nézve

záros határidőink lennének — annyit jelentett, hogy tulajdonkép franczia művet külön szerzői engedély nélkül bizonyos idő leteltével sem fordíthatunk le. Ezen mostanság is fenálló jogállapotnál fordítások dolgában Franciaországgal szemközt szintén bizonyára előnyösebb lesz a helyzetünk, ha nem leszünk önmagában álló, hanem hazai törvényre fektetett nemzetközi szerződésekre utalva.

De hazánk jogtörténeti múltját véve fel sem zárkozhatunk el a törvény megalkotása elől. 1844 óta, midőn az első javaslat a Kisfaludy-társaság részéről készült — a Szemere-féle, az 1844. országgyűlés által elfogadott s szentesítés végett felterjesztett javaslat, a Jászay-féle s a magyar írók és művészek társaságának 1874. évben készült javaslata közbe esnek — egész az 1867. évben a Kisfaludy-társaság kezdeményezésére az országgyűlés elé került, de az által visszautasított törvényjavaslatig, melyek történetét Arany László úr a „Budapesti Szemle“ 1876. évi folyamában (20. szám) ismerteti²⁾: szakadatlan törekvés észlelhető egy biztos jogállapot felé.

Ezenfelül az 1861. évi országbírói értekezlet (J. T. Sz. I. a) 23. §.) ünnepélyes kijelentése: „az ész szüleménye is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll“: az adott szóra emlékezteinek. Az osztrák időben az 1846. évi patens volt nálunk érvényben. Száműztük az osztrák hivatalnokok nagyobb részével együtt s tettük a fenti kijelentést. Úgy hangszik a fűlemben, mint egy fogadalom. Közel két évtizede mulott mióta elhangzott; ideje volna törvény alkotás útján bevallani. De az ügy erkölcsi oldalától eltekintve a jogi állapot — újra ismételjük — tarthatlan. A joggyakorlat tünetei fölötté kórosak. Itt-ott lehet szerződés szerint ítélni, jogszabály alapján soha.³⁾ Positív-törvényeink sorából az 1867. XVI.

²⁾ Arany László úr adatainak kiegészítéséül felemlítendőnek tartom, hogy a Kisfaludy-társaság s az írók és művészek társaságán kívül a „Képzőművészeti társulat“ is tevékeny volt a saját szakmájába vágó javaslati alkotások körül. Ugyanis a Kisfaludy-társaság által az 1867. évben készített javaslat művészeti részében a Képzőművészeti Társulatot arra indította, hogy ő maga is készítsen egy javaslatot, a mely elkészültével az igazságügyminiszteriumhoz be is nyújtatott. Ugy látszik nem csak ad acta került, hanem majdnem teljesen feledésbe is ment. A Képzőművészeti társulat javaslata az 1865. évi bajor törvény (lásd Gesetzbblatt für das Königreich Bayern Nr. 10, 65—102. lapok) után készült. Ugy hallom, hogy a javaslat szerkesztése körül nagy része van *Perlaky Kálmán* budapesti ügyvéd úrnak. A javaslat címe „Jobbítványi terv.“ *Suum cuique!* —

³⁾ Dr. *Suhajda Fülöp*: A magyar polgári anyagi magánjog rendszerében a 103. lapon őszintén azon tanácsot kénytelen adni, hogy „a fél valamin a bíró is sejtessen magán a műt lehet.“

(19. §.) és 1868. XXX. czikkék egyenesen szerződések formájában köteleznek a megoldásra. A fogadalom, a szerződések mellett Europa is reánk nehezedik. A continensen még Törökország törvényhozása is többet producált a szerzői jogok tárgyában a mienknél.⁶⁾ A fősulyt azonban jól felfogott érdekünk és helyzetünkre fektetem. Gazdasági szempontként végül még azt híván ép a közvetlenül érdekeltek figyelmébe, hogy a törvény alkotás útján a szerzői munka gazdasági értéke — a minek eddig ugyancsak potom ára van — némileg emelkedhetik.

A hivatalos törvényjavaslat indokolása a kereskedelmi törvény (1875. XXXVII. cz.) által szabályozott kiadói ügylet törvényileg rendezett állapotát is oly körülménynek tekinti, a mely bennünket a szerzői jogot tárgyzó törvény alkotására ösztönöz. Tökéletesen helyes az, ha általános szempontokból indulnak ki. Már Arany László úr („Budapesti Szemle“ 1876. 20. szám) megjegyezte, hogy filius ante patrem. De ne feledjük, hogy a részletekben ép a kiadói ügylet szabályozott volta nehézségeket fog szülni. Az alkotandó törvénynek és a kereskedelmi törvénynek a kereskedelmi ügylet körül collisiói lesznek Evvel legyünk eleve tisztában, nehogy a jogéletben a kétféle törvényből zavar támadjon. A hiba mindenesetre a kereskedelmi törvény határozataiban rejlik. Nem avval vádolom én a kiadói ügylet törvényi szerkezetét, hogy itt-ott átesap a szerzői jog körébe, a mi majdnem kikerülhetlen volt. Új törvényünk is sok helyen érintendi a kiadói jogot; így teszem a törvényjavaslat 5. §-a b) és c) pontjának határozatai, továbbá a 10. §. világosan a kiadói ügyletbe vágnak. A hiba a kereskedelmi törvény alkotásakor mélyebben fekszik. A kiadói ügyletet a kereskedelmi törvényben egyáltalán nem kellett volna szabályozni. A német kereskedelmi törvényben sincs részletes szabályozás s az ahhoz fűződő póttörvények sorában sem foglaltatik, a mint is a mi szakaszaink polgárjogi törvényekből s erre czélzó javaslatból (dresdai) vétettek át. A földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszternél annak idején a kereskedelmi törvényjavaslat enquete-ben tárgyalatván ép a kiadói ügylet fejezetének előadója (Korizmicus az igazságügy-ministerium képviselőjében) tette meg sikertelenül a mellőzési indít-

⁶⁾ Code International de la propriété industrielle artistique et littéraire contenant les législations françaises et étrangères stb. par J. Pataille et A. Hugnet Paris 1865. Append. 86. lap.

ványt.⁵⁾ A törvény minden áron nem oly szempont, mely a hibát eltakarja, sőt veszedelmesebbé teszi. Nem három évenként, de mondhatni folyton üléselő törvényhozás mellett ily sietség látszatra sem indokolás. Igaz, hogy a jogfejlődés tanúsága szerint általános magánjogi intézmények, minő a közkereseti társaság (oszt. plg. trvkönyv) a kereskedelmi jogba átvitettek, de az átvitel akként történik, hogy kizárólag az új hazában nyernek jogi szabályozást. Nem így a kiadói ügylet, melynek általános magánjogi szabályozása a polgári törvénykönyvnek is fen van tartva. Különben a jogfejlődés most már azt tanúsítja, hogy az általános magánjog nem csak revindicálja a belőle kiszakított intézményeket, de a kereskedelmi jog abba vissza térni látszik.⁶⁾ Az adott helyzetben most már csak az van hátra, hogy a törvényjavaslat egyes szakaszainál a változtatások a kereskedelmi törvény alkalmazhatlankodó határozataira nézve világosan kimondatnak.

Az eddig adott tájékoztatás után még néhány általánosabb tételt veszünk fel alapul, melyek segélyével könnyebben haladhatunk.

Nem lehet czélom bölcészeti természetű elméletek fejtegetése. Elég leszen, ha az olvasó tájékoztatására azok két főosztályára csak főbb vonásokkal utalok, s saját terfünk a tételes jog lévén, a törvényalkotás szempontjaira térek át.⁷⁾

Egyrészt a szerzői jog örök-léte (perpétuité), másrészt a társadalom kizárólagos joga vitattatik. Az előbbi álláspontot foglalja el Toldy (Schedel) Ferencz is, kinek az 1840. évben megjelent műve — melyről értekezésem bevezetőleg is megemlékezett — a hazai

⁵⁾ Kereskedelmi törvényjavaslat és a tárgyalásra egybehívott értekezlet jegyzőkönyvei. A földművelés-, ipar- és kereskedelmi m. k. ministerium megbízásából kiadja Kilényi Hugó m. kir. osztálytanácsos, az értekezlet jegyzője. — Budapest 1875. Löwinger F.-féle papír-nyomtatásból. 372. s. köv. l.

⁶⁾ A kiadói ügylet nem tartozik a feltétlen, habár egyoldalú kereskedelmi ügyletek sorába, ambar Thöl (5. kiadás 108. l.) a kereskedelmi törvény önismétlésének tartja, hogy a kiadói ügyletek külön is említetnek akkor, midőn azok a továbbadási szándékkal létesült vétel (l. a mi keresk. törvényünk 258. §. a) és 259. §. 5. pontját) categoriájába úgy is bele illenének. A kiadói ügyletet nem is lehet a vétel fogalma alá helyezni. Lásd a czáfolatot *Dr. Goldschmidt L. Handbuch des Handelsrechts*. Második kiadás. Stuttgart, Verlag von Ferd. Enke 1875. I. kötet. 641-dik lap.

⁷⁾ *Schweizerisches Obligationenrecht mit Einschluss des Handels- u. Wechselrechts*. Entwurf, bearbeitet nach den Beschlüssen einer Kommission vom 16. bis 21. Mai 1876. und vom 18. September bis 7. October 1876. Bonn. Buchdruckerei Jeut und Reinert. 1877. Hasonlólag már előbb a zürichi törvénykönyv.

irodalomban az egyedül számbavehető alkotás.⁸⁾ A természetjog értelmében az, mit az ember létrehoz, tulajdonává válik.⁹⁾ A tárgy, az eszme, a gondolat kifejezésére választott forma a szerző alkotása.¹⁰⁾ Művével tehet, a mit akar. Ugy ő, mint örökösai a műnek, akár mint bármely más jószágnak, szakadatlanul és végtelenig hasznát vehetik. Elég szolgálatot tesz a szerző az által, hogy az emberi ismereteket gyarapította, a miért a társadalom viszontszolgálattal tartozik. Jogát kissebbíteni annyi, mint hálátlanság. Ezenfelül másodrendű érvként a szerző munkájának értelmi és pénzbeli haszna között különböztetnek meg. Az eszme átmehet ugyan a közlés útján a köztulajdonba, (szellemi tulajdon), de nem az anyagi tulajdon, melynek használata a szerzőt illeti.

A társadalom kizárólagos jogának (Droits de la société) hirdetése már Proudhon óta ismeretes. Az írói és művészi alkotások nem eladni valók, a szerző embertársai iránti szeretetből, az emberiség javára dolgozzék. Másrésről az mondatik, hogy a ki egy új eszmére bukkan, nem tesz egyebet, mint hogy azt reprodukálja, tökéletesíti, szépíti, vagy egyszerűen azt az eszmét, a mi már azelőtt létezett, egy más formában mutatja be; mindannak, a mi már előtte volt, hasznát vette; adja vissza a szerző a társadalomnak azt, a mit tőle vett. Végül azt is felhozzák, hogy testtel nem bíró tárgy nem állhat tulajdonában. Ez utóbbi tétel összevág a mi meg-

⁸⁾ *Az írói tulajdon.* Philosophiai, jogi és literatúrai szempontból, az azt tárgyzó külföldi törvények és vélemény egy magyar írói jogi törvényről. Figyelem gerjesztésül írta D. Schedel Ferencz. Pesten. Heckenast Gusztáv. M. D. CCC. XL. Lásd különösen a Zachariá ellen a 20. §-ban foglalt czáfolati érvelést. Egyébként a nagyérdemű szerző e művéről elmondhatni, hogy tárgyát a maga idején egész terjedelmé szerint tárgyalta. Hazai szempontból is — az írói jog történetét adván — maradandó becsű munka, mely írója országosan ismert szorgalmának nem kis tanúsága. — Magában foglalja e munka az 1837. évi január 11-iki törvénynek az írói jogra vonatkozó részét magyar fordításban. A porosz törvény a híres *Servigny*, porosz status-ministersége alatt készült. Ezen törvény — mondja Klostermann — volt a szerzői jognak első behatóbb, formai tekintetben még mai napig sem felülmúlt codificatiója, mely a többi német állam későbbi törvényei és most érvényben levő német-bírodalmi törvényhozásnak alapul és mintául szolgált.

⁹⁾ Lásd a következők kiegészítéséül: *Legislation et jurisprudence concernant la propriété littéraire et artistique par Ch. Fliniaux avocat au conseil d'état et à la cour de cassation. Deuxième édition Paris Ernest Thorin 1878. Chapitre première.*

¹⁰⁾ Ezen tételeket szépen czáfolja Fliniaux 1. 3. l. a következőkben: „La question de propriété étant supposée résolue dans le sens de la perpétuité, une

állapodásunkkal is, csak nem zárja ki azt, hogy jog, t. i. szerzői jog, a mely nem tulajdonjog, létezzék. A legutóbbi, 1866. évi július 14—19-diki francia törvény sem szól már írói tulajdonjog, hanem igenis szerzői jogról. Az 1865. évi július 25-diki törvény is csak „Diritti d' Autore“-ként van ezímezve. A szerzői jog tárgya azon forma, melyben a szerző művét megalkotta. A két elmélet egyeztetése volna az u. n. vegyes elmélet.¹¹⁾

A vegyes elmélet¹²⁾ az, mely átvisz a teteles-jogi szempontokra sőt mondhatni, hogy az egyenesen teteles-jogi természetű. Az egyeztetni czélzott elméletek úgy állanak egymással szemközt, mint a bazarjátékosok. Mindegyiknél az egész betét áll a kockán; vagy-vagy a jelszó. Észjogi állásponton maradva egyeztetésök lehetetlenné válik. De e mint a való életre tekintünk az egyeztetés, helyesebben az *autre question naît immédiatement à la suite de cette solution. S'il y a un droit de propriété, sur quoi portet-il? Est ce seulement sur la forme de l'oeuvre, c'est-à-dire sur l'arrangement, le style, l'expression; ou bien est-ce également sur l'idée et sur le sujet de l'oeuvre. Certains partisans exagérés du droit de propriété ont soutenu que l'auteur n'était pas seulement propriétaire de la forme, mais encore de l'idée et de sujet. Il suffit d'indiquer les conséquences de ce système pour montrer qu'il a là une exagération; si l'on admet que l'auteur soit propriétaire exclusif de son idée, personne ne pourra ni la lui emprunter, ni la reproduire sous une autre forme; et cependant, selon l'expression vulgaire, il arrive souvent que les grands esprits se rencontrent; on ne pourra donc plus énoncer une idée avant de s'assurer que personne n'en ait encore émis de semblable! Cela est inadmissible; pourtant d'autres vont plus loin encore, et soutiennent que l'auteur n'est pas seulement propriétaire de la forme et de l'idée, mais encore du sujet; c'est tomber dans une exagération incroyable; en ce cas, l'histoire n'aurait plus qu'un historien, les grands hommes qu'on biographie, les batailles qu'on seul peindre et ainsi de suite! Il faut donc dire qu'il ne peut y avoir de question sérieuse en ce qui concerne la propriété de l'idée et du sujet; l'auteur n'a de droits que sur la forme qu'il a employée pour reproduire sa pensée, et tout autre personne peut traiter le même sujet, exprimer les mêmes idées, du moment qu'elle le fait d'une manière différente.*

¹¹⁾ A társadalmi elmélet ellen l. *Pliniaux* l. m. 5. l.: „On peut répondre que s'il est bien vrai que l'écrivain et l'artiste ont profité des progrès de la civilisation, il n'en est pas moins certain que leur oeuvre est empreinte de leur personnalité; ce qu'ils ont emprunté à la Société, ils l'ont transformé et en ont fait une oeuvre qui leur est propre. Il n'est point juste de croire que les grands génies ne sont que des compilateurs, et les chef-d'oeuvre, de sublimes plagiat. Du reste, en supposant que l'auteur n'ait fait qu'emprunter, il n'a certainement rien détruit et, aurait-il même reproduit exactement ce qui existait déjà, la Société n'a point à s'en plaindre, car elle n'éprouve aucun préjudice.“

¹²⁾ *Pliniaux* l. m. 8. l.: „Il s'agit donc de maintenir en équilibre deux intérêts opposés. Ou' on ne dise point qu'une pareille transaction est une spoliation.“

egymás mellé rakás lehetőségessé válik. A való életnek van egy hatalmas tényezője s ez az *idő*. Ez az a melyen annyi észjogi elmélet hajótörést szenvedett. Quamquam nihil ex tempore fit, tamen nihil nisi in tempore. Ezen jelszó már az elévülés általános magánjogi kérdésénél megtörte az idő felett szárnyalni akaró elméleteket, őket a való élet porába, küzdterére rántotta le. Így történt mondhatni kényszerből a transaccio az idő jelszavának varázshatása alatt a mi jogvidékünkön is a két elmélet között. Az örökéltű egyéni jog időhatások közé szorítottatott, a melyeken túl a társadalom kizáró joga kezdődik. Az osztályos egyezség azonban még nem ért teljesen véget s a kisebb jelentőségű küzdelmek valószínűleg a végtelenig fognak tartani; a két osztzkodott fél sokszor fog még osztályigazítást követelni, de talán soha kizárólagosságot.

Lássunk a kérdés tételes-jogi megfigyeléséhez.

Legelőbb is a személyes és vagyoni jog természetének megállapításával kell foglalkoznunk. Én e helyütt nem oly értelemben veszem a személyes jogot, hogy az az ember saját, másra ki nem ható cselekvésére vonatkozhatik. Ilyen jog a testi integritás, a test feletti szabad rendelkezésre szóló jog, továbbá a jog arra, hogy érezhetünk, gondolkozhatunk szabadon. Ily jogoknak a magánjogok körül nincs is helyök. A fajta személy-jogról sem lesz itt szó, a melyek a személyt mint illet magában véve vagy bizonyos állás p. o. családi állásnál fogva megilletik (*ius quod ad personas pertinet*). Tovább menve azt is észleljük, hogy bizonyos vagyoni jogok személyes jogok, a mennyiben bizonyos személyhez vannak kötve; ilyen a használat és haszonélvezés joga. Ezek már közelebb állanak a mi jogfogalmunkhoz, de e vagyoni személyes jogok még nem azok, a melyeket mi kutatunk. Mi is azt valljuk, hogy a szerzői jog személyes, eredetileg és alapjellegéhez képest személyes jog volna, de megállhat vagyoni jelleg nélkül is. Ily értelemben vesszük a szerzői jogot mint személyes jogot, melylyel alantabb foglalkozni fogunk. Ezen jogi alakulatot látom én a szerzői jogban azon hozzáadással,

tion communiste, que, du moment qu'on dépouille tôt ou tard les héritiers de l'auteur, il n'y a pas de raison pour ne pas, au bout d'un certain temps, dépouiller de son bien tout propriétaire foncier, au profit de la masse commune; les situations ne sont point les mêmes; il s'agit ici de l'intérêt de la société au point de vue du progrès de l'intelligence et des conceptions artistiques; au contraire le partage des terres ne pourrait donner aux membres de la société qu'un avantage matériel; or, le progrès social n'a rien à attendre du communisme des biens, mais il a beaucoup à retirer du communisme des idées."

hogy ez nem kötelmi-jogi természetű, a mely negativumról nyomban szölok. A szerzői joghoz hason jelenségek az u. n. regal-jogok (jura regalia), minő teszem a nálunk még érvényben levő korcsmáltatási jog. Sem dologbeli, sem kötelmi jogok. Mandry alantabb idézett művében e külön jogi jelenségeket (a szerzői jogot) is beleértve tilalmi jogokként mindenki ellen való érvényesíthetőséggel ellátva foglalja össze. Maradjunk azonban szorosán a szerzői jognál.

Mint már mondtuk, a szerzői jog természetének felfejtése eddigelé még ninesen tisztán adva. A jog mint mindenki ellen érvényesíthető jog meghatározásán kívül még az iránt sincs teljes megegyezés, hogy melyik jogrendszerbe helyezzessék. Eltekintve attól, hogy a tárgyi értelemben vett szerzői jognak büntető jogi jellege is van, s a büntető jog egy külön és önálló részébe beillesztendő, az első kérdés: valjon az általános magánjogi avagy ép a kereskedelmi jog terén találja-e helyét. A kérdés nem esik össze avval, amit a mi kereskedelmi törvényünkre vonatkozólag mondtam, a hol főleg a kiadói ügyletnek a szerzői jogot megelőző szabályozásából eredő nehézségekre figyelmeztettem. *Dalloz és Vergé* Code civile annoté című művekben: a szerzői jog helyét a kereskedelmi jogban látják. Fölötte érdekes, a mit ez ellenében *Dramard: Bibliographie raisonnée* című művében mond.¹³⁾ Jelzi egy-

¹³⁾ *Dramard: Bibliographie raisonnée du droit civil*. Paris 1879. 98. lap: „M. M. Dalloz et Vergé, dans leur *Code civil annoté*, ont renvoyé cette matière au droit commercial. Cette classification pouvait convenir à un ouvrage comme le leur, où, s'occupant avant tout des applications que la loi peut recevoir dans la pratique des affaires, ils se trouvaient plus fréquemment en présence d'espèces où cette application se produit sous une forme commerciale, principalement en ce qui concerne la propriété industrielle qui soulève des questions de beaucoup les plus nombreuses et les plus variées. Mais elle nous a semblé ne pouvoir convenir à un ouvrage comme celui-ci, où la doctrine tient la plus large place et où particulièrement en ce qui concerne le sujet, il n'y a presque exclusivement à citer que des traités sur les généralités de la matière, les questions spéciales et de détail n'ayant que très accidentellement fait l'objet des méditations des écrivains que sollicitent de préférence les études théorétiques. C'est encore cette dernière considération, aussi bien que le peu de fermeté des principes de notre législation actuelle sur la propriété littéraire, artistique et industrielle, qui nous a déterminé et, en quelque sorte, obligé d'étendre exceptionnellement le cadre de *Bibliographie*, pour y faire rentrer des ouvrages qui sont plutôt du domaine de la législation ou de la philosophie du droit, que de celui de droit positif, objet spécial de cette division de l'oeuvre que nous tentons d'accomplir. Si nous avions renvoyé à une autre division tous les documents bibliographiques de ce genre, comme nous

ben az egész szerzői jog körül a francia törvényhozás befejezetlenségét is. A Dramard által ellensúlyozott s talán egymagában álló nézet élesen mutatja a jogfejlődés azon irányzatát, mely a szerzői jog kifejlődésének nézetem szerinti, nagy kárára szolgálhat. Ezen, tudtommal rendszeri beosztásra nézve különös felfogás a francziák részéről, bennem csodálkozást kelt és pedig annyival inkább, mivel maguk a kereskedelmi jog írói a szerzői jogokkal még csak távolabbról összefüggő ügyeket is a kereskedelmi ügyletek köréből egyenesen kivesznek. A szobrász márványt vesz, hogy szobrot készítsen s aztán azt eladja. A mi kereskedelmi törvényünk szerint is itt a speculationalis szándék (ingó dolog vétele továbbadási szándékkal) a márvány-vételbe belemagyarázható. A francia a művészre való tekintettel a márvány-vételt kiveszi a kereskedelmi ügyletek sorából.¹⁴⁾ Én részemről a szerzői jogot nemcsak a kereskedelmi jog körébe sorozhatónak nem tartom; mire teszem a németeknél a lipesei kereskedelmi főtörvényszéknek hatásköre a szerzői jogot érdeklő ügyekben csak nem mutathat, de odáig is elmegyek, hogy a szerzői jogok a tisztán vagyoni jogok keretéből is kiemeltessenek.

*L'avons fait pour les parties du droit, dont les règles précises et définitives ont fait l'objet d'une codification bien coordonnée dans toutes ses parties, nous aurions dû nous résigner à être incomplet, si ce n'est même tout à fait muet sur cette matière; car ici les documents de doctrine consistent moins en commentaires sur une législation indécise qu'en traités destinés à la préparer et à dégager les véritables principes qu'elle aura à consacrer définitivement.*¹⁵⁾

¹⁴⁾ Dalloz et Vergé ellensúlyozására jegyezzük meg a következőket, melyektől kitűnik, hogy még a kereskedelmi jog nem vitatott terén is a szerző minő kivételes szempont alá helyeztetik. *Rivière: Répétitions Ecrites sur le Code de Commerce: Séptième Edition Paris. 1875. 845. lap:*

... le peintre qui achète des toiles et des couleurs, le sculpteur qui achète des marbres, ne font pas des actes de commerce: car le but principal des ces artistes, lorsqu'ils achètent les toiles, les couleurs ou les marbres, n'est pas de les revendre, mais de réaliser leur oeuvre.

La même décision doit être donnée relativement à l'achat que ferait un auteur des objets nécessaires pour l'impression et la publication de ses ouvrages.

Il se présente cependant des difficultés dans l'application. Ainsi, il y a des peintres et des sculpteurs plus ou moins distingués; il y a, par exemple, des peintres dont on peu dire, sans trop s'écarter la vérité, qu'ils revendent avec gains les couleurs qu'ils ont achetées. Ce sera aux juges à distinguer s'il y a production intellectuelle ou non: toutes les fois qu'ils reconnaîtront le fait de l'intelligence de l'artiste, ils décideront qu'il n'y a pas acte de commerce; il en sera autrement s'il agit de personnes, comme le disait Cicéron, dont on paie le travail et non le talent; *quorum operae, non artes emuntur.*¹⁶⁾

Már már odáig fejlesztetett a szerző jog, hogy a kiadói ügyletek pusztán vagyoni jogi természetét ölti fel magára. Ez ellen, nézetem szerint a szerzői jog reagál 's előb-utóbb elfog személyes jogi alappellege ismertetni. A németek közül *Klostermann-t* lehetni a szerzői jog írói közt első helyre tenni. Azonban ő épen az ki első rangu művében a szerzői jog fogalom-meghatározásánál annak határozatlan és kizárólag vagyoni jogi minőséget tulajdonít.¹⁵⁾ Ugyan így de kevésbé határozottan *Wächter Oscar*.¹⁶⁾ *Mandry Gusztáv* egyenesen *Klostermann* nevezetét reprodukálja.¹⁷⁾ Velők szemközt áll *Dambach* és pedig az 1870. évi uémet-bíródahmí törvény, különösen a törvény-előkészítés hivatalos adataiból kiindulva.¹⁸⁾ Mindjárt látni fogjuk,

¹⁵⁾ *Dr. Klostermann R.*: Das Urheberrecht an Schrift- und Kunstwerken stb. Berlin 1876. Verlag von Franz Vahlen. 23. l.: Das Urheberrecht ist ein Vermögensrecht. Dies wird dadurch ausser Frage gestellt, dass nach §. 3 des Gesetzes vom 11. Juni 1870 und nach §. 2 des Gesetzes vom 9. Januar 1876 das Recht des Urhebers auf seine Erben übergeht und durch Vertrag oder von Todeswegen beschränkt und unbeschränkt auf andere übertragen werden kann. Eine solche Vererbung oder Veräusserung ist nur bei Vermögensrechten denkbar.* Majd a 25. lapon: „Das Urheberrecht ist also seinem ganzen (!) Inhalte nach ein Vermögensrecht.“ Az idézett munka nem zavarandó össze azon kisebb terjedelmű munkával melyet szerző az idézettől előbb írt. Das Urheberrecht an Schriftwerken stb. Berlin. Verlag von J. Guttenberg. 1871.

¹⁶⁾ *Dr. Wächter Oscar*: Das Autorrecht. Stuttgart. Verlag von Ferdinand Enke című műve 1. §-ában. Vesd össze ugyanezen szerzőnek: Das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste, Photographien und gewerblichen Meistern. Stuttgart 1877. című művét a 25 s köv. lapokon. Itt már a következőket mondja: „Da er (a szerző) über die persönlichen Motive seiner Rechtsverfolgung keine Rechenschaft zu geben hat, diese vielmehr für das Recht und dessen Beurtheilung indifferent sind (?) so kann er allerdings im einzelnen Falle rein persönliche Zwecke mit einem Recht verfolgen (!!), welches der Gesetzgeber als ein Vermögensrecht ihm gewährt.“ Különösen a 30. lapon maga mondja, hogy: „Es (Autorrecht) ist nicht ein Personenrecht in dem zuerst entwickelten römisch-rechtlichen Sinne, sondern ein Personenrecht (!) von wesentlich vermögensrechtlicher Natur.“ A szerzői személyes jog továbbfejlésében vagyoni jelleget öltene fel elannyira, hogy eredetét megtagadná?! Bármennyire kiterjesztetnék a szerzői jog vagyoni jogi sphaerájá különösen az elidegenítések s az örökösödés tárgyában: eredetét nem lehet figyelmen kívül hagyni. *Kowalszig*: Das Urheberrecht stb. Berl. 1877. 1. l. a k. ftvsz. határozatára hivatkozálag (XVI. 227.) nem kívánja a vagyoni értékű criteriumot.

¹⁷⁾ *Dr. Mandry Gusztáv*: Der civilrechtliche Inhalt der Reichsgesetze. Tübingen 1878. Akademische Verlagshandlung. 398-398. 417. 423. 426. l.

¹⁸⁾ *Dr. Dambach Otto*: Nachdruck und Nachbildung című értekezését (Köszölve Dr. Holtzendorff Fr. Handbuch des deutschen Strafrechtes című gyűjteményes vállalatában III. kötet XXX. 1034. és 1035. l.: „Man hat allerdings versucht auch vom Standpunkte des Reichsgesetzes aus das Urheberrecht als ein reines

hogy a német birodalmi törvény felfogásomnak nem látszik kedvezni s így *Dambach*-részéről az ezen törvényre való kivatkozásnak döntő jelentőséget nem tulajdoníthatok. Annyi igaz, hogy a szerzői jog tisztán vagyoni jogi keretbe nem volt szorítható; ez a jog-viszonyok hatalma, s nem annyira a német törvényhozás tendenciája, melyet e tekintetben nem lehet arval megtisztelni, hogy határozottan színtvallana bármely irányban. A jogfogalmak fejletlensége mellett határozottság nem is volt követelhető.

Nem érzem magam különösen ezen alkalommal arra hivatva, hogy egy külön elméletet adjak avagy egy ügyet részletesen indokoljak, vitázzam jobbra is, balra is. A nagy theoretikus harez még sokáig nem lesz eldöntve. A törvényalkotónak azonban egyet-mást elvise ki kell érteni, mert az élet nem várta magára. Azt természetesen nem lehet törvények másolása útján elérni, a helyes érzéket csak az életviszonyok szemlélete adhatja meg. Még csak a körül tapogatódzunk, vajjon a szerzői jog személyes-jogi alap-jelleggel avagy tisztán vagyoni jogi természettel bír-e. Annyira már volnánk, hogy a szerzői jog nem tulajdonjog s ennél fogva egyszersmind a *dologbeli jogok* egész keretéből ki van zárva. A már eldöntött kérdés úgy állott, hogy a szerzőjoga vagy tulajdon jog s így ezen minősítés mellett befoglaltatik a dologbeli jogok sorában, vagy nem tulajdon s akkor más fajta dologbeli-jog (szolgalmi, zálog, stb. stb.) sem lehet. Hátra volna a vagyoni-jog másik fő osztálya: a kötelmi jog. Itt meg az elhelyezést azon körülmény nehezíti, hogy a szerzői jog mindenki ellen érvényesíthető abszolút jog. Nemcsak az ellen szolgál „a bitorlási kereset” (*Nachdrucksklage*), ki a szerzővel kötött szerződést nem nem tartja meg, vagy a ki maga részéről a szerző ellen bitorlást követelt el, de az ellen is, a ki egész ártatlanul belekeveredett a bitorlásba avagy jutott a szerző, illetőleg jogutódjával szemközt bizonyos

Vermögensrecht darzustellen (*Kistermann*: Das Urheberrecht an Schriftwerken etc. 1871. Derselben Ansicht ist *Fuchs*, Anklage und Antragsdelikte 1873, S. 190); allein diese Ansicht findet ihre positive Wiederlegung in den legislativen Vorbehalten des Gesetzes, bei denen wiederholt ausdrücklich ausgesprochen worden ist, dass das Gesetz nicht nur die vermögensrechtlichen, sondern auch die persönlichen Interessen des Urhebers habe schützen wollen. Man wird daher die eben vom rechtsphilosophischen Standpunkte aus dargelegte Auffassung auch nach den Bestimmungen des Reichsgesetzes vom 11. Juni 1870 als richtig anerkennen müssen; dass das Urheberrecht seinem inneren Wesen nach ein persönliches Recht ist, mit welchem Vermögensrechte des Autors zwar in der Regel verknüpft sind, aber keineswegs notwendiger Weise verbunden sein müssen.

adott helyzetbe. Nem példátlan ugyan a jogtörténetben, hogy egy kötelmi (relatív) jognak mindenki ellen való érvényesíthetősége adatik meg (*actio in rem scripta*) de ép a szerzői jog keletkezése, eredete nem olyan, mint a kötelmeké, melyek szerződés, kártétel avagy hasonló tényekből származnak a szerző joga magából a szerzőből ered; per excellentiam eredeti (!) nem származtatott szerzés, sőt abszolút is, mert az a jog, a mit a szerző előállít másnál sohasem is létezett. Majdnem teremtés a semmiből! Lehet az általános magánjogi szerzés olyan, hogy független a jogátruházástól p. o. hogy valaki egy az előbbi tulajdonos által feladott (*derelinquált*) dolgot szerez meg, de *jog már előbb létezett a dologon*. A szerző jogszerezése a történelmileg *fejlett s jobbra jogutódláson alapuló társadalmi élet közepett és eredeti (abszolút)*. Más balandónak ilyen és-eredeti szerzés eséljéből a Byron énekelte „magány” ba, hol ember még nem írt törvényt, szabályt, kellene elbarangolni. De még itt is vad emberekkel találkozhatnánk, kik az „észjog” alapján már rég occupáltak.

Látni való, hogy a szerzői jog mint tisztán vagyoni jog ennek keretén belül keresztvízre (hol legyen a specialis helye) nem tartható, a mint is az azon nézetet képviselők a vagyoni jogi általános meghatározásnál tovább nem mennek. Megkísértem czáfolásukat. Főérveik, hogy a szerzői jog elidegeníthető s abban örökölhetni is. Azt hogy szerzői jog elidegeníthető cum grano salis kell venni. A kiadó megveszi a munkát, mondjuk, de azért a szerzői jog, a személyes jog nincs elidegenítve. Általánosan elismert dolog. A szerző munkája átadása után is még mindig tehet a közrebocsátás előtt javításokat, a kiadó nem utasíthatja vissza avval, hogy a vétel és átadással az ő kizárólagos joga megkezdődött. Ez a javíthatás egy második és további kiadásra is kiterjed. Külömböset tesznek tehát a jogírók a között, ha csak kiadói ügylet köttetik, s a között, ha maga a szerzői jog ruháztatik át. És ugyan csak lássuk, kiknek a kedvéért tessék ezt a különböztetést. Tesszem egy politikus, egy kormányfő a maga dícsőíttetésére álnév alatt egy brochurét írat. A szerzőt kifizetik s odább állhat. Minden befolyása befolyásolt alkotására megszűnt. A bérencz-toll (mandatum) bizonyára nem is törődik vele. De a dolgot tisztességesebb módon is el tudom magamnak képzelni. Ott az Arnim gróf esete. Elítéltetése után *Pro Nihil* című alatt megíratta védelmét. Ha ez — mint mondják — így van, úgy kétségtelenül átszállott rá, a megújízás jogi természeténél fogva a szerzői jog. De a tendentiosus iratoktól eltekintve, a szerzői jognak tisztességes átruházását véve

fel: egyáltalán nem szűnik meg a szerzőnek beavatkozási joga munkája kiadására nézve, a mint ezt Klostermann maga is vallja.¹⁹⁾ Így minden esetre ad jogot neki arra, hogy egy elferdített kiadás ne jusson a nyilvánosságra. *Tehát a szerzői jog elidegenítése még sem esik a közönséges magánjogi elidegenítés szempontja alá.* Részemről még akkor is, ha a szerzői jog maga adatik el, jogot adnék a szerzőnek a javítmányok tárgyában, a mit Klostermann az idézett helyen maga sem tart lehetetlennek avagy helytelennek. *A személyes-jogi mozzanatok tagadhatlanul szerepelnek a szerzői jogra vonatkozólag.* A szerzői jogéletnek egyéb alakulatai is *a tiszta vagyoni jogi felfogás* ellen szólnak. Klostermann maga az, a ki érdekes eseteket közöl, melyekből kitűnik, hogy a szerzők vagyoni jogi érdek nélkül vannak sértve jogaikban, és ezekre tekintőleg kénytelen a szerzői jog helyett más jogot substituálni, mint a melyen szerinte a sértés végbe ment. A „bitorlási“ keresetet (Nachdrucksklage) a személybántalmi (?) keresettel (actio iniuriarum) helyettesíti. Egy esetre melyet közöl²⁰⁾ tökéletesen találó. „Girardin Ed. 1849-ben a sajtó útján leveleket tett közzé, melyeket Constant Benjamin Recamier asszonynak írt és pedig egy oly másolat alapján tette közzé, melyet az utóbbi egy barátjának azon írásbeli felhatalmazás mellett adott át, hogy a leveleket halála után közzé teheti. A szerző nő-testvére és a címzett unokahúga az írást indítottak pert, hogy a további közzététel betiltassék. A párizsi felebbviteli törvényszék 1850. november 10-én annak daczára hogy az 1830. évben özvegy és utódok hátrahagyása nélkül elhalt Constant Benjamin munkáira nézve a véd-határidő lejárt: a kereseti kérelem értelmében határozott.“

Igen helyes, hogy Klostermann az ítéletet csak a személyiség megsértéséből tudja lezármaztatni, mert szerzői jog már nem létezett. A második eset, melyet felhoz Scheffelnek Ekkehard című híres regényével, illetőleg szerzőjével történt²¹⁾ „Miódon Scheffel Ekkehard-ja a kiadó által töredékesen és megcsontkítva egy regényfolyóiratban közzététetett, a szerző ezen közlés ellen szerzői jogát érvényesítette, habár nem pénzérdek miatt támasztotta keresetét“. Ezen alkalomból Klostermann Gerbernek általunk is idézett értekezésére (I. I. t. jegy.) utal, hol a bitorlás elleni védelem pénzérdeken nyugvónak mondatik

¹⁹⁾ Klostermann i. m. 158. l. A gyűjteményes munkáknál lehetne eltérő szempontot megindokolni, úgyszintén az íredítáknál az esetben, ha ez utóbbiaknál szerzői jogról lehetne szó.

²⁰⁾ Klostermann i. m. 25. l.

²¹⁾ Klostermann i. m. 27. l.

ki, de ezáltal nincs kizárva, hogy közvetve (!) személyi érdekek védelmezésére is szolgáljon. E mellett Klostermann az írók „többségére” is hivatkozik. Az adott esetben azonban kérhetjük: nem-e *egyedül és közvetlenül* írói neve érdekében lépett fel Scheffel? Megengedem, hogy pénzérdek mellett közvetve a személyiség is megvédehető, de itt ez utóbbi közvetlenül kért jogot és igazságot! Megengedem azt is, hogy egy jogintézménynek okai jobbára vagyoni érdekeken sarkallók lehetnek, de nincs kizárva a külön önmagában felleléhető személyiség érdeke. Már pedig Klostermann tisztán vagyoni érdekek megvédésére szorítkozik. Az eddigi közlemények tanúsíthatják, hogy Klostermannak még nem sikerült végleg a vitát befejezni s a német írók többsége daczára — jobbára commentátorok — reményünk lehet arra, hogy a szerzői jog, mint részben (nem kizárólag) személyes alapjellegű jognak elismerése nem fog késni. Az, amit Klostermann rideg vagyoni-érdekű elmélete ellensúlyozására, megélhetésére nézve előrántott, az *actio inierariamot*: Wächter egyenesen elveti²²⁾. A két német tekintély meghasonlása is bizonyítja közös hitágazatok tartatlan voltát. És pedig annyiival inkább hiszem azt, mert a római-német általános magánjogi tudományban a legelőkelőbb tekintély Windscheid által rés lett törve azon a tanon is, mely a kötelemben a vagyoni értéket okvetlenül megkivánta²³⁾. Pedig a szerzői jog és kötelmi viszonyok nem is határosak s arra nézve mégis az utóbbiak szokásos formulája: „*ea enim in obligatione consistere, quae pecunia hui praestarique possunt*” vététt mintegy át. Windscheid e formulában csak jogrégiséget lát s túl emelkedik a hagyományon. És ugyan mi okozhatja nála ez eredetiséget — ilyenkép fogják talán fel — a német jogtudósok sorában? Hogy ő majdnem egyedül a jogéletet magát nézi, abból szivja be az éltető elemet. Kikötöm beteg létemre a szomszédommal, hogy zongora-játékával ne akadályozza gyógyulásom, tehát hogy ne játszsze. Megszegés esetére bírságról nem gondoskodunk s nekem ne legyen keresetem s különösen a megkötött szerződésnek lehetőleg teljes foganatot szerző végrehajtáshoz jogom. Persze a dolognak nem szabad oda fejlődnie, hogy a pusztá szeszélyes kikötés jogtalomban részesüljön. A szerzői jogra visszatérve, az 1857. évi török törvényhozásban észlelhetni a szerzői jog egy eredetleges típusát. A szerzői jog az örökösökre át sem is szállhat, szóval legszorosabban vett személyes jog.

²²⁾ Wächter: *Autorrecht* 6. I. 10. jegyzet.

²³⁾ Windscheid: *Lehrbuch des Pandektenrechts* II. kötet, 3. I. 3. jegyz.

Az elidegeníthetesen kívül abba is bele kapaszkodnak a szerzői jogot tisztán a vagyoni jog szempontjából tekintő jogászok a tárgybani nézetök támogatására, hogy hisz a szerzői jog az örökösökre is átszáll. Az örökösödés kérdését legközelebb külön tárgyalom; addig is egyet mást, a mit itt hasznos elmondani előre bocsátok. Igen alkalmas az említett írók nézetének külső gyámolítására, hogy a szerzői jogra nézve a német törvényben ugyanazon örökösödés van megállapítva, mint a minő az általános magánjog rendszerében foglaltatik, helyesebben hogy a kettő ugyanegy, tehát nem is kétféle. Tagadhatlanul igen alkalmas arra, hogy a kérdést némileg elhomályosítsa. Különös, de tanulságos, hogy a „szellemi tulajdon“ hangzatos szavának harcosai a francziák a szerzői jogokra vonatkozólag az örökösödésnek nem adnak oly tág teret. A franczia a szavakban hagyja magát inkább elkapatni, de azért a dolog érdemében minden túllelkesedése daczára találó. Úgy látszik, hogy bizonyos rajongás még nem zárja ki a helyes úton haladást. A német rendszeri tekintetelnél fogva is a változó jogi jelenségek közepette egyöntetűsége, unificatióra törekszik. Ehhez képest különböző a két nemzetnél a jogfejlődés, melynek súlypontja a francziánál inkább a jogéletben, mint a hagyományos jogtudományban van. Ezen állításunkra vonatkozólag volt és lesz alkalmunk példatárral szolgálni még azon szűkebb keretben is, melyet a szerzői jog tölt be. Félreértés elkerülése okából meg kell jegyeznem, hogy amit különösen az elidegenítésre vonatkozólag mondtam, főleg az írói jog szempontjai szerint ítélendő meg.

Egy analogiával vélek szolgálhatni arra nézve, hogy miként terjeszkedik ki bizonyos határok között egy jog, mely jellegénél fogva a személyhez van kötve. A római jogból a használati jog (usus) fejlődését tekintsük. Kezdetben legszorosabban vett személyes jog. Valakinek egy ház használata (nem a plus: a haszonélvezet) hagyományoztatott. Bárminő terjedelmes legyen a hagyomány tárgya csak önmaga használhatta. Teszem az üres szobákat be nem népesítheti; a szülők, a házastárs, a gyermekek is ki vannak fogalmilag zárva a tartós használatból. Látogatást talán még csak tehetnek a gyermek, a házastárs, a szülönél. A látogatások — tegyük fel — mindinkább tartósabbak lettek s állandó beszállásolásra vezethettek. Ebből aztán a hagyományos és örökös között per támadt. A bíró az ügy elbírálását kényesnek találhatta akkor, midőn a puszta szó által jelzett fogalom tisztaságával a való élet szükségletei állottak ellentétben.

Hogy segíthetett a praetor magán és az ügyön a legkönnyebben? A definitio avagy az élet mellett törni a pálcát!

Nem, hanem úgy, hogy a végrendelkező akaratát magyarázza²⁴⁾. És tekintve az élet szükségleteit, mely szerint a végrendelkező alig akarhatta hagyományosát magánfogságra kárhoztatni, hogy a lakás használata családos embernek vagy olyannak hagyományoztatott, a kiről fel lehetett a rendes életszabályt, a házassulást tételezni: szülő, házastárs és az apaság nem választanak külön. Az abstractiókban szenvedő bíró talán azon axiómára, hogy „az ember társas lény” hivatkozott volna s e czímen a lakásból kaszánya is válhatik, de nem így a konkrét gondolkozású római, kinek csak a hozzátartozók járnak az eszében. Így lesz aztán az életviszonyokból iudicatura; ebből továbbad általános jogszabály, mely kimondja a gyakorlati életből merített tételt. A jogélet fejlődése ilyen természetes és egyszerű. De nem csak odáig megyen a dolog, hogy a használat kiterjeszthető más személyekre is, de a használat maga tartalmára az egyszerű használaton is túlmenőleg kiterjesztetik, mi több, a használat tárgyára nézve az *elidegenítés* is megengedett²⁵⁾. A használat a haszonélvezéshez közelebb hozatik.

A személyes-jog tárgyai részben átruházhatóvá is válnak, maga a jog soha!

Hason fejlődést képzelek én magamnak a szerzői jogok körül. Eredetileg a legszemélyesebb jognak kell felvennünk. Legszemélyesebb jogából a szerző eleinte hozzátartozóinak juttat; mindinkább terjeszkedik egész odáig, míg Gutenberg, a könyvnyomtatás feltalálása, az egész nagy közönséget rokonává teszi. Szerző jogát hasznosítja, mert különben „nihil habiturus esset ex jure suo”. De jogát sohasem ruházhatja át oly teljességgel, hogy abból egy örökös lemondás következhetnék. Még ha tenné is, a jog nem respectálhatja teljesen a lemondást. Irodalmi érdekek, a művelődés ellenére volna. A mi most már az öröklés indokolását illeti — a meddig a használat és

²⁴⁾ L. 12. §. e. D. de usu et usufructu 33. 2. „neque enim tam strictae interpretandae (!) sunt voluntates defunctorum.” L. 4. §. 1. cit. „Mulieri autem si usus relictus est, posse eam et cum marito habitare, Q. Mucius primus admisit, ne ei matrimonio cendum foret, cum uti vult domo.”

²⁵⁾ L. 22. pr. D. h. t. „Divus Hadrianus, cum quibusdam usus silvae legatus esset, statuit fructum quoque eis legatum videri, quia, nisi liceret legatariis cadere silvam et vendere (!) quemadmodum usufructuariis licet, nihil habituri essent ex legato.”

haszonélvezésnél a római jog nem vitte és nem is vihette — a személyes szerzői jog átöröklítése nem tekinthető ugrásnak s nem annak, a mi a személyes jog fogalmát tökéletesen lerontaná. Ne adjunk a személyes jognak szószerinti magyarázatot. Ha már a használati jog odafejlődését láttuk, hogy a használat tárgyai elidegeníthetők: a szerzői jog terén az elidegenítésen túl az örökösödés megállapítása nem jár nagy nehézséggel. A személyes használati jog korlátja a harmadik személy, a tulajdonos joga itt nem játszik közre. Ott a személyes jog adva, juttatva van, itt a személyes-jogi minőséget a szerző alter ego-ja, munkája állapítja meg. Ha ugrásról lehet szó, úgy az nagyobb volt a használatnak az elidegeníthetőségig való kiterjesztésénél, mint a szerzői jog körüli elidegenítésből kiindulólág az öröklésre át. Ha már a szerző joga gyümölcseiből juttathatott hozzátartozóinak életében, miért ne jutna nekik a szerző halála után, midőn harmadik személy szerzett joga nem játszik közre, a minnek az ellenkezője az eset a használati és haszonélvezési jogoknál. De ha ezek daczára a szerző után az örökség megszorítását később javasoljuk: úgy ennek is meg lesz található a magva a fenti okoskodásban, adataiban és módjában.

A német birodalmi törvény a túlnyomó vagyoni jogi felfogásnak főkép két irányban hódol. Eltekintve attól, hogy a kormányi javaslat 24. §-a, mely szerint a bitorlás akkor is, ha az által a jogosítottnak vagyoni kár nem okoztatott, megbüntethető: a törvény valószínűleg jogállapot a tisztán vagyoni jogi felfogásra vall.

A hódolat egyik főjele az, hogy a szerzői jogokat nem vesz ki a végrehajtás alól. A kérdés mellőzése annyival inkább adva van, mivel a törvényjavaslat, a kormányi előterjesztés 44. §-ában írói művekre a végrehajtás tilalma bizonyos korlátok között czélba volt véve s e tilalmi javaslat mégis mellőztetett. Már az 1865. évi bajor törvény 50. §-a megszorította, t. i. a szerző életében a végrehajtást. A német-birodalmi javaslat nem csak átvette a bajor törvény álláspontját, hanem még javította is, a mennyiben úgy a szerző mint az örökösök ellenében sem engedi meg a végrehajtást, ha csak a jogosítottak magukat a szerzői jog áruházására avagy gyakorlására (kiadói ügylet) külön szerződés által nem kötelezték. A német-birodalmi törvénynek bölcs hallgatása sok complicatióra adhat okot. Igen alkalmas e tárgyban Wächter Oszkar: „Das Autorrecht“ című művében (III. s köv. lapok) okulni. A végrehajtásra nézve sokféle esetet vesz fel, melyekből bizony az sül ki, hogy e téren vajmi

kényes a végrehajtás s a legtöbb esetben nem visz célhoz. A mi bírói gyakorlatunkra való tekintet még növelheti azon aggályokat, melyek a törvény hallgatásából eredhetnének.²⁶⁾ Ezen hallgatásból eredhető zavart még növelheti a törvény eshetőleges elkeresztelése (tulajdonjog!) is. Én az írói műveket érdeklőleg a végrehajtást leg-
alább is korlátoolandónak tartom.

Külömben mihelyest a szerző a vagyoni jogi forgalomba belépett: a végrehajtásra ezen új jogi alakulatok között tág tért nyit. Ha a szerző művét maga adta ki: a példányok a foglalásnak tárgyaivá válnak. Ha a szerző kiadói ügyletet kötött: tisztelet-díj iránti követelése más követelés példájára úgy is lefoglalható. A jogélet tarka ságához képest számos alkalma lehet a hitelezőnek pénzéhez jutni. Persze, hogy minden végrehajtás problematicus, mely ingó avagy ennek tekintendő javak körében mozog, de ebből nem következik, hogy egy még problematicusabb szabályt állítsunk fel avagy a különösen hazai viszonyainkra tekintettel még veszedelmesebb hallgatási tekint-
sük elvünknek. A német törvény szövegében erről hallgat, de a mint láttuk, a német kormányi előterjesztés nem. Miután pedig mi a német szöveg után indultunk kizárólag, a fenállott éjszak-német törvényhozás esetleg véletlen szavazási eredményeit egyszerűen magunkévá tettük:

²⁶⁾ Vessd össze: Dr. Endemann W. *szigorú commentariját*: Gesetz, betreffend das Urheberrecht an Schriftwerken etc. Berlin 1871. Kortkampff Fr. 15. lap utolsó bekezdés: „Alles, was zugestanden werden darf, wäre also, dass Execution in das Urheberrecht dann zulässig sei, wenn das Manuscript zur Vervielfältigung fertig und dadurch, dass diese in erkennbarer Weise beschlossen, als ein nutzbares Vermögensstück charakterisirt vorliegt. Ist bereits der Verlagsvertrag geschlossen, so ist kein Zweifel, dass das daraus dem Autor begründete Recht, welches die Ausübung seines Urheberrechtes enthält, Gegenstand der Execution sein kann. Aber es ist an sich nicht undenkbar, dass das Urheberrecht des Autors ohne Abschluss eines die Veröffentlichung bezweckenden Vertrages von der Execution ergriffen werden mag. Bei der Schwierigkeit der Voraussetzungen wird freilich im Wesentlichen das Resultat zum Vorschein kommen, welches das bair. Ges. Art. 50 in dem Satze wiederlegt: so lange dasselbe (das Urheberrecht) dem Urheber selbst zusteht, bildet es keinen Gegenstand der Hypothekentdeckung.“

Warum nicht das Nämliche (!) gegenüber den Rechtsnachfolgern des Verfassers, Erben oder Singularerwerbern eines Manuscripts, aufrecht erhalten werden sollte (vergl. Mandry S. 330.) lässt sich nicht absehen. Kann der Erbe im Wege der Execution gezwungen werden, ein ererbtes Manuscript (man denke auch an Briefe, s. zu §. 5. a, *megfelel a javaslat 4. §-a második mondatának*) veröffentlichen zu lassen, das er nicht veröffentlichen will, *vielleicht sogar nach Bestimmungen seines Erblassers nicht veröffentlichen soll?* Endemann és Wächter ellen lásd *Közlönyök* i. m. 6. s. köv. lapon.

a törvényjavaslat, melynek keletkezése történetét tudjuk, indokolásában is mélyen hallgat a kérdéstről. A törvényjavaslat indokolására elmondhatni, hogy az csupán extractuma az Arany László úr által a „Budapesti Szemle“-ben írott értekezésnek, a minélfogva erre annyival inkább vissza kell mennünk, mert a kivonatolás talán nem is hivatalos körök műve, de abban sem foglaltatik a végrehajtási kérdés mellőzésére vonatkozólag adat. A megkezdődő hivatalos működés előestéjén igénytelen óhajításom csak az volna, hogy legalább okuljunk a német commentárokon, kiknek a törvény hallgatásával ugyan csak meggyűlt a bajuk. Nálunk még az az eset is előadhatná magát, hogy a szerző halála esetére kéziratok, melyekhez a szerzőnek utolsó leheleteként azon kívánsága tapad, hogy ki ne adassanak: az örökös adóssága fejében is lefoglaltathatnának és kiadathatnának. A franczia törvényhozás legalább azt mondja ki határozottan, hogy kéziratok semmi esetben sem foglalhatók le.²⁷⁾

Az 1865. évi július 25 iki olasz törvény két rendeletbeli intézkedése, melynek a német-kormányi javaslat törlött pontja felelne meg, nem tűri a végrehajtást.²⁸⁾ A megszorítás jelentékeny; nemcsak a szerző életére szól, hanem kifejezetten a ki nem adott munka sines a végrehajtásnak alávetve. Ezt csak kisajátítani lehet. A kisajátítás, ezen, részleteiben is kivitt olasz eszméről az örökösödés kérdésénél, hol leginkább van gyakorlati jelentősége, fogunk szólni.

A végrehajtás kérdését — mely a csóddal is összefüggésben

²⁷⁾ Aubry et Rau: Cours de droit civil français VIII. kötet (1879) 455. l.: Les biens placés hors du commerce sont insaisissables. Il en est de même, par une raison analogue, des manuscrits et des lettres missives aussi longtemps du moins que, non livrés à la publicité, ces écrits conservent leur caractère intime et personnel, qui s'oppose à ce qu'ils puissent, contre le gré de l'auteur ou du destinataire, passer du patrimoine de ces derniers dans celui d'une autre personne. Angers, 4 février 1869, Sir., 69, 2, 282. Dijon, 18 février 1870, Sir., 70, 2, 212 Cpr. §. 769 ter. Vey. cep. Zachariae, §. 573, note 2.

²⁸⁾ Legge 25 giugno 1865 sui diritti spettanti agli Autori delle opere dell'ingegno. Capo II. 15.: Nondimeno il diritto di riprodurre un' opera pubblicata non è soggetto ad esecuzione forzata sino a che rimane nella persona dell'autore. Se questo diritto è goduto in comune da uno a più autori e da un terzo non autore, può essere espropriato a danno di ciascuno di coloro a cui spetta, salvo agli altri il diritto di prendere una parte del prezzo equivalente alla loro parte del diritto 16. Il diritto di pubblicare un' opera inedita non è soggetto ad esecuzione forzata, se non nei casi in cui, a termini dell' art. preced., può essere espropriato il diritto di riproduzione, purchè però consti che l'autore aveva già disposto che l'opera fosse pubblicata

áll — nem szabad elhallgatnunk. Fölötte azon okoskodással, hogy a kérdés a végrehajtási eljárásra tartoznék, nem szabad napi rendre térni. Ily napirendre-térés merőben formai okoskodás, par excellence német felfogás, megfelelő a német systematikának s ennél tradíció jelentőségével bírhat. Megengedem, hogy a gyakorlati életben a sok magánjogi kérdés a törvénykezési rendtartáson át fejlődött ki, de ha már a gyakorlati életen átszűrődött: a meglevő anyagot oda kell helyezni, a hová való. Már pedig az, hogy mi a foglalat tárgya s mi nem: ez egyenesen magánjogi és nem eljárási kérdés. Ily felfogás mellett szakítva egy traditionalis rendszerrel: a rendszer tekinteteinek is inkább megfelelőünk. Aubry és Rau többször idézett epochalis magánjogi művekben, honnan a 27. jegyzet idézetét is vettük: a végrehajtást mint egyben magánjogi intézményt (*des voies d'exécution*) tárgyalják. Már a németeknek is meg van az az érdemök, hogy az eljárás sok tételét, a melyek a magánjogba vágnak, ebbe foglalva helyezték el. Ezen úton haladva el kell odáig is jutniok, hogy rendszeres műveikben a végrehajtást is mint egyben magánjogi intézményt tárgyalják. *Unger* (*Syst. des österr. Privatrechtes*) híres művében még csak odáig jutott, hogy a végrehajtást érdeklőleg csak az elítéltetésből származó kötelezettséget (*Judicats-obligatio*) tárgyalja.

Okuljunk ismétlem a német törvény hiányosságán, a mint általában ne fogadjuk azt el vakon okoskodásunk canonjaként. Magam mondtam, hogy helyes volt az 1870. évi német birodalmi törvényt alapul venni. Helyzetünk a németéhez hasonló idegen irodalmi termékekkel szemközt s a fordítások kérdésében a németek által járt ösvény ránk nézve tanulságos lehet. De ezen a téren is a hazai viszonyok szempontjából bizonyos önállóságot kell majdan érvényre emelni.

A német birodalmi törvény 1870. évi június 11-éről van keltezve, arról a napról, melyen 1837. évben a hason-tárgyú porosz törvény kelt. Az 1870. évi keltezésben nemcsak porosz politikai tradíció iránti tekintet, hanem egyben az 1837. évi törvény mögött álló nagy alak, *Savigny*, iránti hódolat is rejlik. Reá — kiről születése évszázados megűlése havában emlékezünk meg — támaszkodik. Az 1870. évi törvény már valószínűleg keltezésénél fogva is elismerő. *Savigny*nak Németország még semmiféle köztéren nem emelt szobrot, a mint is a magánjog csendes munkásai, az emberi társaság méh-kasának ezen dolgozói a politikai küzdőtéről, mely olykor a szobrokat gombaszámra növeszti, távol állanak. Részemről

egy visszaemlékezés 1870-ből 1837-re inkább azt eredményezi, hogy 1870-ben a német birodalmi törvény megalkotásánál Savignyt hiányoljam. Nem azért érzem Savigny hiányát, hogy ő maga megeodificálta volna a német birodalmi törvényt. Ilyen közvetlen codificatorius munkát ő 1837-ben sem teljesített. Általán elmondhatjuk, hogy a codificatio végrehajtásával nem a legnagyobb geniek foglalkoztak. Az ő súlypontjuk nem a codificatióban, de irodalmi munkásságukban van. Így Savigny súlypontját jogtörténelmi működésében és abban kell keresnünk, hogy a német-római jogrendszert feldolgozta. Írt ugyan egy füzetet a codificatio kérdéséről, azonban ezt egyéb munkáihoz képest majdnem semmibe sem vették. De annál jobban kihatott egyéb működése, melyhez képest — hiszoly magasan áll — a codificatio csak napi munka. A genius nem a napi szükségletnek dolgozik. A jövőre nézve is ez leszen észlelhető oly nemzeteknél, hol a geniének nem kell magát csupa hazatisághól a szekér elé fogatni, de a melyeknél a közmunka alól kellő erők létében a több századi működésre kiható egyént fel lehet menteni. Ezek ilyenkor mintegy csak a heves napi munka mögött állanak s áll rájuk a jelszó, hogy jó az öreg a háznál. Térjünk azonban csak az 1870. évi német törvény jellemzésére vissza s jelezzük, miben hiányzott az öreg, kinek f. évi február havában ülték százados ünnepélyét.

Elismerem, hogy a német törvény egészben véve kiváló. Nem adóznám azonban avval, hogy „szerkezete oly rövid, fölosztása oly világos, alakja oly kerek, összefüggő és egységes, hogy e részben alig sikerülne más alakban jobbat alkotnunk.“ („Budap. Sz.“ 1876. 20. sz. 233. s ezzel hajszálig megegyezőleg a Kisfaludy-társaság 1877/8 évlapjai 85. lapján). Már Endemann idézett művében a 78. és 79. lapokon kiemeli, hogy a német törvény sokkal inkább practicus, sokkal inkább az egyes esetekre tekint, semhogy rendszeres egészre törekvő módszerrel bírna s különben is gazdag casuistikáját túltengeti. Mint Endemann maga is bevallani kénytelen, sok helyen a törvényre a törvényhozási előkészületekben, vitatásokban, szóval a törvényhozási materialében sem találunk felvilágosítást. Mindannyi adat, mely az 1871. évi törvény dícsőségéből még is le von legalább egy csekélyet s a fent idézett dicsőretet kétes természetűnek jelzi. Különösen a systematikára nézve szabadjor. nekem az olasz törvény alapján egy példálódzást adnom. A német jogfejlesztést fentebb olyannak jeleztem, mely a jogrendszert egy egészbe törekszik átvinni s nem annyira a jogéletet nézi a maga különféle-

ségében. E tétel inkább didaktikai, iskolai szempontból áll, tehát bizonyos módszerrel esik össze. Igaz ugyan, hogy az új német jogtudomány a történeti iskola fonalán az észjogi iránynyal szemközt bizonyos általánosításnak (teszem az elbirtoklás, az elévülés körül) a szarvát törte. De ezt a római jog segítségével vitte véghez s ezen kívül a régi hajóban evez, a mely a jogrendszer fejlesztésében iskoláig jár el. Inkább a tankönyvekben, mint az életben unificál. Ott, hol magára van hagyva a római jog segélye nélkül a jogélettel szemközt: ezen a téren nem tudja két vagy több jogviszony közös kulcsát megtalálni, hanem casuistikába esik. Les extrêmes se touchent igazán elmondhatni. Mi a fordítás? Erre nézve közös istmérveket nem tud találni az egész szerzői jog terére kihatólag. A fordítás kérdésében az írói művek terén marad. Nem így az olasz. Megmondja egy szusz alatt, hogy mi a fordítás az írói művekre, mi a rajzok-, festmények-, szobrokra nézve.²⁹⁾ Tehát rajz-, szobor-művek és festmények is fordíthatók. És ez utóbbiaknál, ugyan hogyan lehetséges ez? A felelet meg van adva: a szobor lefestése, a festmény dombor-műbe foglalása s a még e fajta képzelhető esetek, szóval a melyeknél először is nem mechanikai vagy chemiai uton (ez egyszerű utánnyomás volna), hanem azonfelül az eredeti mű alkotásánál ellenkező módon járnak el. Részemről e felfogást igen találónak nézem s a törvényt is igen rövidítheti. Közös szempontokat ad, mely a törvény alkalmazásánál is igen kifizetheti magát. Másrészt óvakodni kell attól is, mit Endemann az idézett helyen a német törvényre vonatkozólag meg ró, t. i. hogy az analogia (a törvénynek erre való utalása) helytelenül vétetik igénybe, mert casuistikát okoz.

Igaz, hogy az 1871. évi német-bírodalmi törvény a képzőművészeteket nem tárgyalja s így a szerzői jog egész terére kiható fogalmakat egységes törvényalkotás célzata nélkül nem volt hivatva felállítani. Mi azonban az egész szerzői jogot egyszerre codificálnók s így talán nem kellene a különböző német-bírodalmi törvényeket gépíleg egymás mellé helyezni, hanem itt-ott legalább közös jogi fogalmakat kiemelni. Nem mondom, hogy az olasz törvény megha-

²⁹⁾ Legge 25 giugno 1865. II.: La traduzione delle opere letterarie e scientifiche consiste nel voltarle in altra lingua; e quella delle opere di disegno, pittura, scultura, incisione e simili, consiste nel ritrarne le forme o le figure con lavoro non semplicemente meccanico o chimico, ma costitutivo di un' altr' opera d'arte di specie diversa da quella dell' opera originale, come sarebbero l'incisione di un quadro, il disegno di una statua e simili.

tározásai a fordításoknál helyesek. Ezt nem a jogász, de a műértő bírálhatja meg. Az olaszból felhozott példa — a mennyiben helyes — csak annak jelzésére szolgálhat, hogy talán még sem kellene a német-birodalmi törvényeket vakon követni. Megengedem, hogy a fordítás kiterjesztésére az olasz törvényben az mondatik, hogy a szótól igen is eltévedez. Azt is eltűröm, hogy a kiterjesztés esetleg fictionnak is mondassék, de ez utóbbi még sem szolgálhat anathema okául. Mindenkép van benne annyi igaz, hogy bizonyos képzőművészeti utánczás fordításnak „tekinthető“. Ezt pedig bírálják meg a képzőművészek.

A szerzői jog kizárólagos vagyoni jogi felfogása ellen a jelen szakaszt a legalkalmasabban a híres jogász *Berryer*-nek *Lamartine*-nal szemközt a francia parlamentben az 1841. évben az ezen évi tárgyunkat érintő törvényjavaslat tárgyalása alkalmával mondott szavaival zárhatom be³⁰⁾.

„Il ne faut pas réduire les créations du génie à une question d'intérêts purement matériels; il ne faut pas oublier que l'artiste ne travaille pas seulement pour de l'argent, mais pour l'intérêt de sa réputation.“

FELVILÁGOSÍTÁSUL.

Tisztelt szerkesztő úr! Csak egy igen rövid útba-igazításnak kérek helyet, Kováts Gyula úrnak a „H. Sz.“ februári füzetében megkezdett értekezése tárgyában.

Az írói és művészi tulajdonjogról szóló törvényjavaslatnak azon szövege, a mely éppen három évvel ezelőtt a Budapesti Szemlében megjelent, arra volt szánva, hogy előleges tárgyalási anyagul szolgáljon az Akadémia és Kisfaludy-társaság kiküldött tagjai által a javaslat előkészítésével megbízott albizottságnak. A Budapesti Szemlében, némi ismertető és magyarázó bevezetéssel — tehát nem formászerű törvényindokolás kíséretében — főleg azért tettem közzé, hogy fölhívjam az ügyre az irodalmi körök figyelmét. Őket érdeklí legközelebből; gondoltam, talán több érdeklődést fognak tanúsítani iránta, mint irodalmunkban a törvényjavaslatok előleges megvitatása körül általában mutatkozni szokott. De nem értem célt; a szokott általános megemlítésen kívül nem szólt hozzá senki.

Azonban már a Budapesti Szemle azon füzetének végén, a

³⁰⁾ *Oeuvres de Berryer Discours parlementaires Paris 1873. III. 79. l.*

melyben a javaslat először megjelent, magam is jeleztem, hogy annak némely részeire tüzetes átdolgozás vár. Az átdolgozás akkor csakhamar meg is történt; részint saját módosításaim; részint az albizottság s utóbb a nagy bizottság tagjainak észrevételei alapján az egész javaslat nemcsak több apró változást szenvedett, hanem egyes részei egészen újra is dolgoztattak. E kijavított szöveget a bizottság bemutatta az Akadémiának; az Akadémia nyilvános ülésben magáévá tette és benyújtotta az igazságügyi ministeriumhoz; itt könyomatban többszöröztették; időközben a Kisfaludy-társaság 1877/8-diki évkönyvében szintén egész terjedelmében megjelent; a múlt év végén pedig az igazságügyiminister által meghívott enquete tagjai közt az említett könyomatú példányok osztattak ki.

Úgy hiszem, elég nyilvánosságot ért tehát a módosított szöveg is, hogy alapos bírálatban egyszerűen ignorálni ne lehessen.

Azonban sajnálattal látom, hogy midőn három év letelte után végre találkozik valaki az irodalomban, a ki részletekbe menő szorgalommal akar e kérdéshez szólni, nem a megállapított szöveget, hanem a legelső dolgozatot veszi elé s fejteget, nyomoz és czáfol oly részleteket is, a melyek többé nincsenek benne a javaslatban.

Ha a bíráló úr részéről ez az eljárás „öntudatos”: természetesen nincs jogom beleszólni. Törvény nem tiltja. De szokásnak talán nem helytelen, hogy a ki törvényjavaslatot bírál, azt a szöveget vegye vizsgálat alá, a mely éppen szönyegen van. Módosított vagy kitörült tételek tüzetes czáfolása aligha érdemli meg a reá fordított munkát; kivált ha a „*fatum libelli*” — a mi ellen a jogászai önértzet sem mindig óv meg — úgy intézi a dolgot, hogy a bírálat egy részét újra is kell írni s második átdolgozott kiadásban röpiteni az első után.

Igen lekötelez, tisztelt szerkesztő úr, ha olvasói tájékozása végett helyet ad e fölvilágosításnak.

Budapesten, 1879. február hó 20-án.

ARANY LÁSZLÓ.

V Á L A S Z.

Tisztelt szerkesztő úr!

Ön sziveskedett velem Arany László úrnak „fölvilágosítás”-át közölni.

Feleletem igen rövid lehet.

A „fölvilágosítás” a kérdés lényegére nézve nem fölvilágosítás, a

„tájékoztató” nem tájékoztató. Az a mi mégis befoglaltatik: *felrevezetés és személyeskedés.*

A dolgot magát érdeklőleg a következőkre hivatkozom. Már első közleményemben kiemelttem („H. Sz.” febr. füz. 192. l.), hogy *„lehet, miként 1876 óta, midőn Arany László úr javaslatát közzétette, ezt az időközben Németországban 1876. jan. 9., 10. és 11-én megjelent törvényekkel kibővítette. Erről azonban a közönségnek nincs tudomása s így magát csupán az eredeti javaslatához kénytelen tartani”.* Könyomatú példányok már minőségüknél fogva annak a jelei, hogy nem a nagy közönség részére, a melyhez magamat is számítom, szárvák. Ezen példányok, mint Arany László úr nyilatkozatából is kiderül: beavatott egyének közt osztattak ki, tehát nyilvánosságra nem kerültek. A Kisfaludy-társaság 1877/8. évkönyve mint gyűjteményes könyvben megjelent javaslat, nem lévén a társaság tagja: kezemhez nem került. Utólag egy könyomatú példányra lettem méltatva s a Kisfaludy-társaság évkönyvét is megszereztem, s ezekből ugyan miről győződtem meg?

Itt kérem az olvasó figyelmét.

Az általam bírált törvényjavaslati részek egynek kivételével, melyet csak úgy futtában érintettem: az Arany László úr javaslatával tökéletesen megegyeznek. Azokat illetőleg „átdolgozás“(1)-ről szó sem lehet. Az egyetlen kivétel egy baklövés helyreigazítása. Arany úr ugyanis mint ez már közindomású: a *rendes* bíróságoktól a *fellegbevezést* 1876-ban oly hatósághoz menesztette volna, mely már 1872-ben megszűnt. Ezt helyreigazították, de az általam e pontnál főleg tárgyalt hiba, hogy t. i. ha csak kettő, illetőleg három kir. törvényszék bíraskodhatik bizonyos ügyekben *kivételesen* („ügybíró-ság”), nem lehet *rendes* bíróságokról szó — benmaradt.

A mi általam a törvényjavaslat szövegéből tárgyaltatott: a tulajdon szavának használata, a javaslat 17. §-a az állam és *egyéb személyek* (?) háromlási joga, a szakértői egyletek és a fordítások szabályozása: — a *könyomatú* javaslattal *hajszálig* megegyeznek.

A mi pedig a könyomatú javaslat indokolását illeti: ez az Arany László úr értekezésének kivonata. Nem tudom ki csinálta a kivonatot.

A kivonat természeténél fogva, különösen törvénykezési munkálatnál, mindig vissza kell menni az eredetire. Hiába törekszik Arany László úr eltakarni eredetijét. Még akkor is, ha a javaslat törvénytényé vált, sokszor meg fog rajta hasonló baj esni. A

jogászai fürkészésnek természete, hogy egész a veséig be kell hatolnia. Igen kár, hogy Arany úr albizottsági referádájáról nincsenek gyorsírási feljegyzéseink. Sok csinyját-binyját a dolognak csak akkor érthetnők. Például a könyomatú gyér indokolásból a szakértői bizottságoknak a német törvénytől eltérő jogállása nem lett volna előttem teljesen érthető, hacsak Arany úr értekezését nem olvasom, melyben a szakértők: „*döntvények egyöntetűségéről*” beszél. Szóval a jogásznak a vesékbe kell hatolni. Nem volt továbbá haszontalan dolog az Arany úr törvényjavaslati értekezésében foglalt *özvegyi örökösödés kérdésébe bele menni*; itt ő ugyanis azt bizonyítgatja, hogy külön intézkedésre nincs szükség, mert az özvegyet a magyar szerzeményi jog úgy is biztosítja. A törvényjavaslatban nincs is külön intézkedés; ez extractus, az „új indokolás”, a külön intézkedés mellőzéséről nem is szól semmit. A dolog genesisét ismerve azt kellene hinni, hogy Arany úr annyira meggyőzte a codificationalis albizottságot, hogy szinte a külön intézkedés mellőzését indokolni sem kívánta; így az extractusból kimaradt. A dolog nem tréfa. A törvényjavaslat törvénynyé válik. Adott esetben az özvegytől az írói munka jogát elakarják azon az alapon vitatni, *hogy az nem keresményi természetű, a minnek lehetőségét kimutattuk*. Ha én mint bíró a törvényhozásnak egy utolsó adatából, láncszeméből ki tudom azt hozni, hogy igen is, a törvényhozás akart juttatni az özvegynek jogot az írói műre s azért nem intézkedett külön, mivel azon hibás feltevésből indult ki, hogy az írói mű minden esetben szerzeményi jóság: igen is — magis voluntas spectanda est, quam exitus — megítélem az özvegy jogát. Szóval a jogásznak a vesékbe kell hatolni. Mennyire nem légből épített következtetés a fenti előadásom: kitűnik azon hatalmasan mellettem szóló tényből — *pedig ezt Arany úr maga állítja előtérbe* — hogy a Kisfaludy-Társaság 1877/8 évkönyvében újra megjelent javaslat a következőket mondja: „Nem tennék tehát különbséget az írói tulajdonjog és más *szerzeményi* vagyon között s ez által az özvegy különös oltalma tekintetében a franczia törvény szándékát is elérve látom, mert a magyar örökjog az özvegyet a szerzeményi vagyonban kellőleg részesíti” (Budap. Sz. 1876. 20. szám 232. l.) *Még itt is minden áron szerzeményi vagyon az írói tulajdonjog*, pedig hogy hát öröklött jóság természetét is felöltheti, nálunk a szerzői jog, azt eléggé kimutattam („II. Sz.” febr. füz. 197 l.). Ugyan-ezen évkönyvben az indokolásban (itt már nem értekezés) mind befoglaltatnak a következő, egyes általunk megtámadott kitételek:

„rablás“, „védeni minden írói munkásságot s megtorolni annak minden sértését“ „döntvényeik (szakértői egyletek véleménye) egyöntetűsége“. A bírált pontokra nézve a váltófeltörvényszékhez (1872.) felebbezés előszabása 1876-ban, van csak kijavítva. Ezt pedig nem is tekintem oly nagy hibának, mint a többi, avval csak mellesleg foglalkoztam. Ezen csekély dologért támad meg Arany László úr textualis jogtudománya engem gyanúsítól és gúnyolól. Mintha csak egy meztelen kardnak szemközt szaladna. Ne kérdeje tőlem Arany úr, hogy mért fáj ezt nekem mint magyar embernek elmondani.

A mi Arany nyilatkozatának egyéb része — ugyanis érdemes vitára nem méltat — személyes kérdés.

Föltételezi rólam s ezt az „öntudatos“ szóval jelzi, hogy talán bár ismertem, hogy a javaslatnak egy újabb átdolgozott kiadása van: magam bizonyára személyeskedés okából tartottam az ő javaslatához. Ezen gyanúsítást, *a mely szintén erőltetett*, visszautasítom. „Törvény nem tiltja“ mondja Arany úr általa imaginált eljárásomra vonatkozólag. Ügyvédi állásomnál fogva bizonyosan egy-egy a színpadon szerepeltetni szokott ügyvédre gondol, a ki cselekvéseiben ép csak hogy a büntető-törvény fogalomhatározásait kerülgeti. Ily felfogás ellenében az erkölcsi értelemben mindig fenálló privilegium fori nevében is tiltakoznom kell. Arany úr józan észére hivatkozom, s szabaduljon eljárásom körüli képzelődésétől s ne hízelegjen magának vele.

A gyanúsítás fegyvere mellett Arany úr a gúnyhoz is elmenekül.

A „*fatum libelli*“ ról, arról beszél, hogy a bírálat egy részét újra is kelle írni s második átdolgozott kiadásban röpieni az első után.

Az eset története a következő:

A törvényjavaslat 17. §-a tárgyalásánál, azt írtam a papírra, hogy Arany úr a 17. §-t az osztrák patensből vette át. Három német szöveg feküdt előttem, *a melyek egymással megegyeznek, az osztrák, a bajor és német birodalmi*. Pedig hát Arany úr nem az osztrák, hanem a német-birodalmi törvényből vette! Csöbörből vödörbe. Bár honnét vette, a mint azt a 196. és 197. lapon kimutattam: a mi, e tekintetben világos jogrendszerünk mellett: lelketlen fordítás. Akár a német-birodalmi, akár az osztrák, akár a bajor törvényt veszem alapul: áll a következtetés. Ezt nem támadja meg Arany úr, hanem azt gúnyolja, hogy írás közben a szemem káprá-

zott és lássuk, mily körülmények között teszi ezt. Én — mint szerkesztő úr legjobban tudja — kéziratom kijavítását egy külön papíron küldöttem meg Önnek, s nyomdai elnézésből a régi szöveg szedtetett ki. Tehát Arany úr tulajdonkép a szedővel számoljon. A mint megkaptam a füzetet, rögtön észrevettem a hibát. Ön szerkesztő úr, panaszaomra másnap azzal lepott meg, hogy új félívet nyomatott. Köszönöm, úgy látszik Ön jól ismeri az irodalmi vitatkozás olykor fel-feltűnő módját. Az új javított kiadás 30 szó törléséből s helyettesítéséből áll.

Arany úr „jogászi önérzet“-ről beszél, nekem csak az önérzet általában jut eszembe; a magamé, hogy bírálatomban hízeltés nélkül idomos, sőt elnéző voltam s egy más valakié.

A törvény történetére nézve — mely az interpretációra kihat — hasznát vehetjük Arany úr nyilatkozatának. Annyival inkább állna ez, ha a nyilatkozat érdemleges volna.

Annyi bizonyos, hogy Arany úr javaslatát s ehhez csatlakozó értekezését legalább „előadói javaslat“-nak (Referenten-Entwurf) kell venni, melynek minden esetre van annyi jelentősége, mint egy első vagy második olvasásnak parlamenti tanácskozásnál, a melyeket pedig szintén közölni szokás. Minden törvényalkotás körül kell előadói javaslatnak lenni; ilyesfajta más nincs, mint az Arany javaslata. Ő tehát (a Kisfaludy-társaság évkönyvében megjelent indoklásban, mint „én“ szólal meg a 35 lapon is) a törvényalkotásnál a kiindulási pont. Az előadói javaslat lett a törvényjavaslat s indokai szerkeztésekor az alap. Ennek egy tételét sem szabad hallgatással mellőzni; vagy meg kell mondani, hogy elfogadtatik, avagy hogy visszautasítottatik, különben — mint ezt a szerzeményi jognál láttuk — zavarra adhat okot.

Különben lássa be Arany úr azt a hibát, hogy javaslatát — melyet előadói javaslatnak kell tekinteni — plane nem lett volna szabad *törvényjavaslatnak* címezni.

Ezenfelül engedje meg Arany úr, hogy a komoly tárgy körül bizonyos irányba terelt polemiája felett legőszintébb sajnálatomat fejezzem ki.

Végül azt is engedje meg, hogy tárgyük vitatása körül ezután is „szorgalmas akar“-jak maradni.

Isten ügyünkkel!

Budapest, 1879. február hó 25-én.

Dr. KOVÁTS GYULA.